

Голас Радзімы

№43
(2497)

24 кастрычніка 1996 г.

Выдаецца з 1955 г.

Цана 1 000 рублёў.

З УСІХ СВЯТАЎ — СВЯТА

14 кастрычніка ў нашай краіне на дзяржаўным узроўні адзначаўся Дзень маці. Да гэтага свята былі прымеркаваны адкрыццё Цэнтра сацыяльнай падтрымкі Беларускага саюза жанчын, многія мерапрыемствы. Адно з галоўных — адкрыццё выставы жывапісу мастака Аляксея Кузьміча "Свет славянскіх мадоннаў".

НА ЗДЫМКУ: А. КУЗЬМІЧ. "Палескія мадонны".

(Заканчэнне на 6-й стар.).

НАПЯРЭДАДНІ РЭФЕРЭНДУМУ

Аляксандр ЛУКАШЭНКА:

«А НАОГУЛ, Я СКАЗАЎ УСЁ»

Пры ўсякім гаданні звычайна адказваюць на тры асноўныя пытанні: "Што было?" "Што ёсць?" "Чым сэрца супакоіцца?" З першым і другім — больш-менш зразумела. Асабліва хваляе апошняе — што чакае заўтра. У палітычным пасьянсе — схема прыкладна тая ж. Аднак складанасць у тым, што і на другую частку сёння адказаць цяжка. Ніяк не разбяромся: што адбываецца з намі і з краінай і хто вінаваты ва ўсім гэтым.

Канфлікт паміж Прэзідэнтам (менавіта Прэзідэнтам, а не ўсёй выканаўчай уладай) і кіраўніцтвам Вярхоўнага Савета (а не ўсім складам парламента) існуе. Звяртае ўвагу на сябе, што супраць Аляксандра Лукашэнкі аб'ядналіся, здавалася б, такія вечныя антаганісты, як камуні-

ты, аграрыі — з левага фланга, і дэмакраты ўсіх колераў і накірункаў — з правага. Натуральна, гэтае аб'яднанне носіць часовы, тактычны характар: усе члены кааліцыі "маюць зуб" на Аляксандра Лукашэнку. Прычыны, праўда, у кожнага на тое свае. Камуністы з аграрыямі, якія складаюць значную частку парламентарыяў, так і не змаглі змірыцца з занадта малым, на іх погляд, "кавалачкам" улады, выдзеленым ім Прэзідэнтам. Атрымаўшы на выбарах вялікую падтрымку насельніцтва, яны прэтэндавалі на значна большае. Дэмакратаў не задавальняе палітычная лінія, праводзімая кіраўніком дзяржавы. А таму, напрыклад, другі з'езд Аб'яднанай грамадзянскай партыі,

(Заканчэнне на 3-й стар.).

Гэты архіўны дакумент прыцягнуў увагу тым, што меў уласнаручную пазнаку Усевалада Макаравіча Ігнатоўскага: "З Казані. 6.ІІ.24". Такіх лістоў народны камісар асветы ССРБ атрымліваў нямала. Роўны, прыгожы почырк, руская мова. Звяртаюцца да "таварыша Ігнатоўскага". Упамінанне аб Нясвіжскім павеце прымусіла ўважліва прачытаць дакумент да канца. Землякі, ураджэнцы Нясвіжчыны, — у Казані! Выкладзенае ў лісце выклікала незвычайнае хваляванне. Адчуваўся боль хлапчукоў ад страты дому, мовы, Радзімы. Яны звязвалі апошнія надзеі з заступніцтвам камісара асветы У. Ігнатоўскага.

Як вядома, савецка-польская дамова сакавіка 1921

НА РАДЗІМУ

НЕ ВЯРНУЛІСЯ

ЛІСТ ДА УСЕВАЛАДА ІГНАТОЎСКАГА

года, кажучы словамі пазта Алеся Дудара, "пасекла наш край папалам". У Савецкай Беларусі паспяхова ішло будаванне беларускага дому: адчыняліся школы на роднай мове, пачаў працаваць універсітэт, разгортвалася беларусізацыя, адбывалася адраджэнне нацыянальна-культурнага жыцця. У Заходняй жа ўсё больш адчуваўся польскі ўціск. Таму для моладзі вельмі прыцягальнай была мара перасекчы мяжу і апынуцца там, дзе можна было вучыцца на роднай мове. Так і зрабілі героі нашага нарыса — двое з Нясвіжчыны і адзін з Вілейшчыны. Але такога прыёму, на які яны разлічвалі, у Савецкай Беларусі не атрымалі. Замест студэнцкай лаўкі ці рабфака ім прыйшлося прылегчы на нары ў Барысаўскім каранцінным лагерах.

Вось як характарызаваў Барысаўскі каранцін на пасяджэнні Прэзідыума Цэнтральнага Бюро КП(б)Б 4 снежня 1923 года (гэта прыкладна ў той час, калі там апынуліся нашыя героі): "Усяго ўтрымліваліся 785 чалавек, размешчаныя яны былі ў чатырох бараках. З іх: 60 працэнтаў беларусаў, 20

(Заканчэнне на 5-й стар.).

НАТАТКІ З АДНАГО СЕМІНАРА

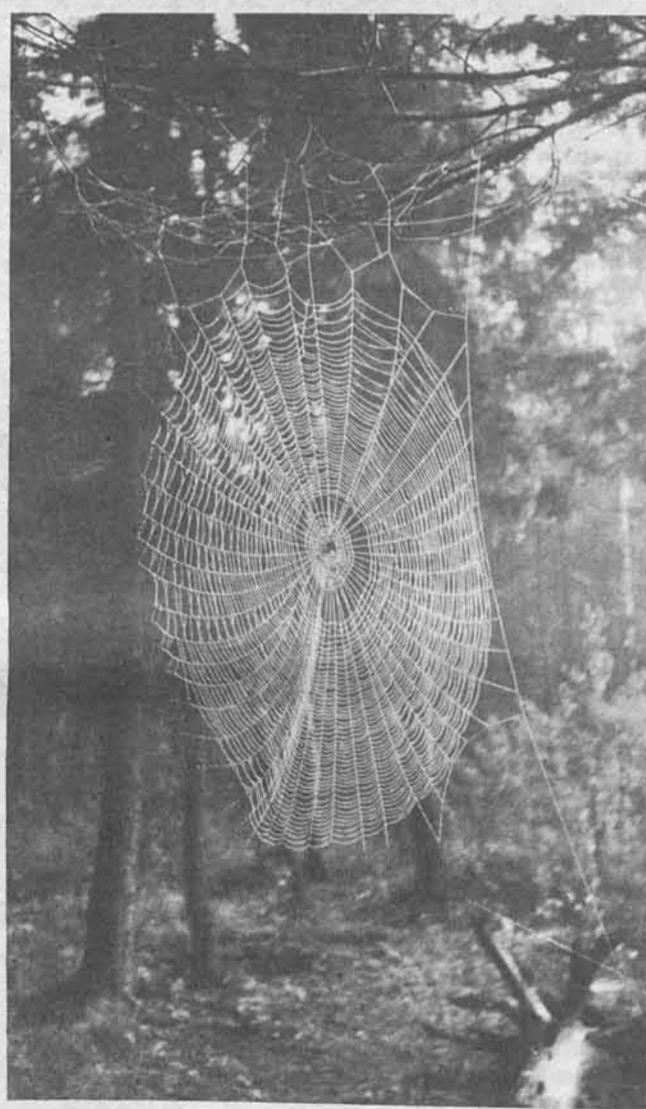
ЧАКАННЕ ЛІДЭРА

Незалежны інстытут сацыяльна-эканамічных і палітычных даследаванняў пры падтрымцы Цэнтра міжнароднага прыватнага прадпрыемства (Вашынгтон, ЗША) непадалёку ад Брэста правялі семінар "Фарміраванне грамадскіх лідэраў у посткамуністычнай Беларусі". У асноўным дыскусія вялася вакол пяці грунтоўных дакладаў, падрыхтаваных навукоўцамі, палітычнымі дзеячамі. Доктар эканамічных навук Станіслаў Багданкевіч прапанаваў да ўвагі прысутных наступную тэму — "Узаемадзеянне грамадскіх лідэраў са структурамі ўлады". Доклад Юрыя і Галіны Дракахрустаў — "Роля недзяржаўных арганізацый у працэсах станаўлення грамадства і фарміравання грамадскіх лідэраў". Кандыдат філасофскіх навук Геннадзь Праневіч прысвяціў сваё выступленне даследаванню павязяў палітычнай эліты з нацыянальнай культурай. Доклад вядомага парламентарыя Аляксандра Дабравольскага — "Узаемадзеянне грамадскіх лідэраў з электаратам". Доктар гістарычных навук Уладзімір Снапкоўскі прааналізаваў узаемадзеянне грамадскіх лідэраў у посткамуністычнай Беларусі. Словам, усе даклады адпавядалі тэме, задавалі тон у адказнай і важнай дыскусіі.

Відавочна, што апошнія гады, а мо нават апошнія дзесяцігоддзе — той час, калі ці не ўпершыню ў сучаснай гісторыі Беларусі выразна паўстала пытанне грамадскіх лідэраў. Імі ж у значнай ступені можна назваць і тых жа Станіслава Багданкевіча, Аляксандра Дабравольскага. Іх практычна-палітычны вопыт — яскравае праўленне грамадскай актыўнасці, жадання павесці за сабой, падштурхнуць грамаду да пэўных рашучых дзеянняў.

Большасць дакладаў, агучаных на семінары, маюць наступную адметнасць: аўтары не абмежаваліся вызначэннем агульных тэндэнцый у праблеме лідэрства. Докладчыкі прапанавалі досыць канкрэтныя формулы ўзаемадзеяння лідэраў

(Заканчэнне на 3-й стар.).

На ніцях белай павуціны...

Фота Віктара СТАВЕРА.

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

БЕЛАРУСЬ—ЛІТВА

СУСТРЭЧА
ПРЭМ'ЕР-МІНІСТРАЎ

12 кастрычніка адбыўся рабочы візіт прэм'ер-міністра Літоўскай Рэспублікі Лаўрынаса-Міндаўгаса Станкявічуса ў Рэспубліку Беларусь.

Адразу ж пасля сустрэчы дэлегацыі на чале з прэм'ер-міністрамі дзвюх краін адправіліся ў вёску Рымдзюны Астравецкага раёна, дзе прынялі ўдзел у адкрыцці першай чаргі культурна-асветніцкага цэнтра.

На цырымоніі адкрыцця комплексу, што ўмясціў пад сваім дахам дзве сярэднія школы — з літоўскай і беларускай мовамі навучання, — кіраўнік літоўскага ўрада сказаў: «Нашы народы звязвае шмат агульнага. Упэўнены, што падобнае супрацоўніцтва толькі ўзбагаціць культуру літоўцаў і беларусаў, дапаможа ўмацаваць добрасуседскія адносіны».

Другая частка візіту была прысвечана вырашэнню шэрага канкрэтных пытанняў эканамічнага характару. Абмяркоўваліся і некаторыя іншыя надзённыя пытанні: пастаўка літоўскай электраэнергіі, работа мытных службаў, пачатак працэсу дэмаркацыі мяжы.

НА ЗДЫМКУ: дэлегацыі Рэспублікі Беларусь і Літоўскай Рэспублікі прынялі ўдзел ва ўрачыстым адкрыцці беларуска-літоўскай школы ў вёсцы Рымдзюны Астравецкага раёна Гродзенскай вобласці.

З КАНСТЫТУЦЫЙНАГА СУДА

ДЭЛЕГАТАМ УСЕБЕЛАРУСКАГА
НАРОДНАГА СХОДУ

Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь прыняў пастанову аб правядзенні рэспубліканскага рэферэндуму 24 лістапада 1996 года, на якім грамадзянам трэба будзе зрабіць выбар паміж двума праектамі Канстытуцыі, прапанаванымі адпаведна Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь і групай дэпутатаў Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. Указаная дата правядзення рэферэндуму пацверджана Вярхоўным Саветам 11 кастрычніка 1996 года.

Прэзідэнт, нягледзячы на прынятае Вярхоўным Саветам рашэнне, выказаў намер правесці рэферэндум 7 лістапада 1996 года, разлічваючы пры гэтым на падтрымку дэлегатаў Усебеларускага народнага сходу.

Канстытуцыйны суд Рэспублікі Беларусь, заснаваны для забеспячэння канстытуцыйнай законнасці, кіруючыся артыкулам 34 Канстытуцыі, звяртае ўвагу дэлегатаў на тое, што ў адпаведнасці з артыкулам 74 Канстытуцыі права назначэння рэспубліканскага рэферэндуму і прызначэння даты яго правядзення належыць толькі Вярхоўнаму Савету. Ніякі іншы орган, ніякая службовая асоба, у тым ліку і Прэзідэнт, не маюць права назначыць рэферэндум ці змяніць дату яго правядзення.

Прыняцце Усебеларускім народным сходам якіх-небудзь рашэнняў па пытаннях, што ўваходзяць у кампетэнцыю Вярхоўнага Савета, будзе не чым іншым, як грубым парушэннем Канстытуцыі. Змяненні і дапаўненні Канстытуцыі, рашэнні па іншых пытаннях, прынятыя з парушэннем устаноўленага парадку, не могуць лічыцца законнымі і падлягаючымі выкананню.

Захаванне Канстытуцыі і законаў Рэспублікі Беларусь — канстытуцыйны абавязак кожнага грамадзяніна (артыкул 52 Канстытуцыі). Парушэнне Канстытуцыі і законаў не можа быць апраўдана ніякімі довадамі і меркаваннямі.

Канстытуцыйны суд заклікае дэлегатаў Усебеларускага народнага сходу праявіць высокую грамадзянскую адказнасць, мудрасць і паказаць прыклад паважлівых адносінаў да Асноўнага Закона Рэспублікі Беларусь.

Прынята на пасяджэнні Канстытуцыйнага суда Рэспублікі Беларусь 14 кастрычніка 1996 года.

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

СУПРАЦЬ РАДЫЯЦЫІ

ЭКСПЕРЫМЕНТАЛЬНАЯ
ЭЛЕКТРАСТАНЦЫЯ

Новы спосаб ачысткі ад радыеактыўнага забруджвання лясоў Беларусі, што пацярпелі ў выніку аварыі на Чарнобыльскай АЭС, маюць намер правесці амерыканскія і беларускія спецыялісты.

Група вучоных і супрацоўнікаў адной з амерыканскіх кампаній плануецца падрыхтаваць план будаўніцтва ў нашай рэспубліцы эксперыментальнай электрастанцыі, якая будзе выпрацоўваць электраэнергію за кошт выкарыстання ў якасці паліва драўніны і смецця з лясоў, што пацярпелі ад радыяцыі. Радыеактыўныя элементы — пераважна цэзій і стронцій — застануцца ў попеле, які лёгка паддаецца захаванню.

Паведамленне аб гэтым праекце, кошт якога дасягае 1,6 мільёна долараў, зроблена ў Нацыянальных лабараторыях Сандыя ў Каліфорніі, што належаць Міністэрству энергетыкі ЗША. Узвядзенне доследнай электрастанцыі ў Беларусі намечана ўжо на красавік наступнага года, а на год пазней плануецца пачаць яе эксплуатацыю.

АФИЦЫЙНАЯ ХРОНИКА

16 кастрычніка Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Сямён Шарэцкі сустрэўся са старшынёй Парламенцкай асамблеі Савета Еўропы Лені Фішэр. Размова ішла вакол прыняцця Беларусі ў Савет Еўропы і аб палітычным становішчы ў краіне напярэдадні маючага адбыцця рэферэндуму. Пані Фішэр выступіла на сесіі Вярхоўнага Савета.

ДУХОЎНАЕ ЖЫЦЦЕ

ЗАКЛАДЗЕНЫ ХРАМ-ПОМНІК

«Перакананы, што толькі духоўнасць выратуе грамадства ад маральнай дэградацыі», — сказаў Прэзідэнт краіны Аляксандр Лукашэнка, выступаючы 14 кастрычніка на цырымоніі закладкі капсулы пад падмурак храма-помніка ў гонар Усіх Святых і Нявінна Забітых Айчыне нашай. Ён узводзіцца ў Мінску на вуліцы Каліноўскага ля каменя, асвячонага ў 1991 годзе Патрыярхам Маскоўскім і ўсяе Русі Аляксем II, і павінен, як задумалі аўтары, стаць грамадскім мемарыялам тым, хто склаў галовы ў баях за Радзіму. Тут будзе сабраная зямля з усіх палёў бітваў і брацкіх магіл, якіх так многа ў Беларусі.

Набажэнства з гэтай урачыстай нагоды прама ў катлаване для храмавага фундамента правёў Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі. Храм-помнік будзе ўваходзіць у комплекс

Духоўна-адукацыйнага цэнтра Беларускай праваслаўнай царквы.

Разам з духавенствам удзел у закладцы капсулы пад падмурак храма Усіх Святых прынялі прэм'ер-міністр Міхаіл Чыгір, дэпутаты Вярхоўнага Савета, члены ўрада.

ЮБІЛЕІ

З ВЫЕЗДАМ У ВІЦЕБСК

З кароткатэрміновым візітам у Віцебск пабываў кіраўнік беларускага парламента Сямён Шарэцкі. Ён уручыў Ганаровую грамаду Прэзідэнта Вярхоўнага Савета старшыні Віцебскага абласнога Савета дэпутатаў Уладзіміру Кулакову, якому споўнілася 60 гадоў. Юбіляр удастоены ўзнагароды за вялікі ўклад у сацыяльна-эканамічнае развіццё краіны, удасканаленне работы органаў дзяржаўнага кіравання, а таксама за актыўны ўдзел у грамадскім жыцці. Дарэчы, Уладзімір Кулакоў вось ужо 12 гадоў ўзначальвае абласвет.

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

У БЕЛАРУСКІМ ВОЙСКУ

На палігоне «Дрэтунь» у Полацкім раёне адбыліся першыя доследна-тактычныя вучэнні беларускіх мабільных сіл. У іх прыняла ўдзел 350-я асобная мабільная гвардзейская брыгада, сфарміраваная на базе былой 103-й дывізіі. Байцы адпрацоўвалі дзеянні па «блакроўцы і знішчэнню атрада «тэрарыстаў», што высаджыўся на іх тэрыторыі».

За вучэннямі назіралі міністр абароны Рэспублікі Беларусь Леанід МАЛЬЦАЎ і ваенны аташэ з 16 замежных дзяржаў.

НА ЗДЫМКУ: баявая машына дэсанта ў наступленні.

ВЕСТКІ АД УСЮЛЬ

ЛІДСКІ доследны завод «Нёман» і Львоўскі аўтамабільны ўхвалілі праект сумеснай вытворчасці пасажырскіх аўтобусаў. Супрацоўніцтва з украінскімі партнёрамі мае прынесці падчанам большыя выгады, чым з расійскім заводам «ЛіАЗ».

АДМІНІСТРАЦЫЯ свабоднай эканамічнай зоны «Брэст» і кіраўніцтва нямецкай фірмы «Heidt» падпісалі дамову аб будаўніцтве фабрыкі, якая будзе выпускаць йогурт, шакалад ды макаронныя вырабы. Нямецкая фірма ўкладае ў гэтую вытворчасць 12 мільёнаў марак. «Heidt» — першы зарубежны інвестар «Брэста».

ВЫЙШЛА з друку чарговая кніга з серыі «Памяць». Яна прысвечана Любанскаму раёну. Звесткі ад сямі мінуўшчыны і па сённяшні дзень, многія старонкі гісторыі Любаншчыны, адкрытыя ўпершыню, жыццядзія вядомых падзей гэтай зямлі ўтрымлівае кніга «Памяць».

ПЕРШУЮ прыступку ў беларускім экспарце за 8 месяцаў гэтага года займаюць мінеральныя прадукты. Іх доля ў агульным аб'ёме складае 15 працэнтаў. На другой пазіцыі — грузавыя аўтамабілі, трактары, веласіпеды. На трэцім месцы — абсталяванне і прыборы.

СЁЛЕТА на чыгуначных пераездах Беларусі адбылося 39 сутыкненняў цягнікоў з рознымі транспартнымі сродкамі. Сем з іх — з аўтамабілямі. Загінула 9 чалавек. Прычына — едуць на забараняючы сігнал светафора.

ЧАКАНАГА ў канцы 1997 года адкрыцця станцыі Мінскага метрапалітана «Партызанская» і «Аўтазаводская» не будзе. Гэта падзея можа адбыцца, відаць, пасля 2000 года. Мінскі метрапалітэн сёння не мае дастаткова ані грошай, ані кадраў для паспяховага будаўніцтва новых ліній падземкі.

НЕЗВЫЧАЙНАЯ ВЫСТАВА

«ЯДНАННЕ Ў БОГУ»

Свае работы — вышыўкі брыльянтамі, жэмчугам, бісерам выставіла ў абласным навукова-метадычным цэнтры народнай творчасці віцебская майстрыха Галія Багаціева. Выстава называецца «Яднанне ў Богу — мір на планеце» і прысвечана праблемам Курсвету. Эфект пагружэння ў космас ад прагляду савіту з каштоўных камяней узмацніла медытатывная музыка Анджэя Краўцова, якая гучала ў зале.

ДАБРАЧЫННАСЦЬ

АД ГУМАНІТАРНАГА ФОНДУ

Матэрыяльная дапамога на суму 100 тысяч нямецкіх марак паступіла ў Беларусь з Германіі. Яна арганізавана Міжнародным гуманітарным фондам (МГФ), што ўзначальвае прафесар, доктар Карл Кох, штаб-кватэра якога знаходзіцца ў Бруселі, а таксама рэспубліканскім дабрачынным фондам дапамогі дзіцячым дамам «Сіроцкае брацтва», якімі апыкуюцца беларускія бізнесмены.

«Мы прывезлі зусім новыя рэчы, — сказала выканаўчы дырэктар МГФ Джулія Глазер, — і былі рады падарыць іх маючым патрэбу беларускім дзецям. Акрамя таго, дастаўлена сучаснае абсталяванне для Бярэзінскай раённай бальніцы».

Міжнародны гуманітарны фонд мяркуе адкрыць у Беларусі другую лінію падтрымкі бедных людзей. Яна накіравана на стварэнне дабрачыннай сталовай.

Аляксандр ЛУКАШЭНКА:

«А НАОГУЛ, Я СКАЗАЎ УСЁ»

(Заканчэнне.

Пачатак на 1-й стар.)

разгледзеўшы пытанне пра палітычнае становішча на Беларусі, прыняў зварот да Вярхоўнага Савета аб імпічменце Прэзідэнта. З гэтым рашэннем на адным з нядаўніх пасяджэнняў дэпутатаў пазнаёміў Станіслаў Багданкевіч. Дарэчы, сярод цяперашніх парламентарыяў 13 членаў АПП. Тады ж С. Багданкевіч заявіў і наступнае: "Настаў вышальны момант".

Паспрабуем паглядзець, што яшчэ сёння ў краіне акрэслілася досыць выразна. Як ні дзіўна, але ў талерантнай і спакойнай Беларусі ўсё больш праўляецца процілегласць палітычных поглядаў сярод асобных груп сельніцтва. Прычым, тут назіраецца ўсё ўзрастаючая жорсткасць у адстойванні сваіх пазіцый. І гэта асабліва трывожна і сумна. Бо звычайна спрачаюцца людзі аднолькава бедныя і аднолькава бяспраўныя, якім няма чаго дзяліць. Нярэдка іх проста

наскоўваюць адзін на аднаго, каб чужымі рукамі цягаць з полля каштаны.

Тым не менш, нехта ж разуме падалёку многіх падзей. Лідэр фракцыі камуністаў Сяргей Калякін каляма таго, як паўдзельнічаў у сесіі Наваполацкага гарсавета, дзе сярод іншага разглядаліся праекты Канстытуцыі, вынесеныя на рэфэрэндум, падкрэсліў: "Лейтэнтам усіх выступленняў гучала перакананне ў тым, што сёння не час праводзіць рэфэрэндумы і мяняць Канстытуцыю. Неабходна, каб Прэзідэнт і Вярхоўны Савет дамовіліся, стварылі пагадзальную камісію і прыйшлі да "нулявога варыянта" па правадзенню рэфэрэндуму".

Сацыялагічныя даследаванні таксама малююць карціну далёка не аднародную. Як паведамляе газета "Звязда", вераснёўскае апытанне, праведзенае лабараторыяй Андрэя Вардамацкага "Новак", высветліла, што хаця пра свой намер удзельнічаць у рэфэрэндуме

заявілі 73,8 працэнта апытаных, пакуль за Прэзідэнці праект Канстытуцыі гатовы прагаласаваць толькі 40,7 працэнта. Для перамогі ж патрэбна больш за 50 працэнтаў усіх выбаршчыкаў, уключаных у спісы.

Сёння сітуацыя складаецца так, што нават невялікая нязгода з "генеральнай лініяй" Прэзідэнта лёгка прывядзе да страты кіраўніком пасады і работы. А таму многія лічаць за лепшае трымаць сваё меркаванне ў кішэнці. Магчыма гэтым выклікана чарговае "непараўменне" Прэзідэнта і значнай часткі — 110 чалавек — дэпутатаў, якія падпісалі зварот да Аляксандра Лукашэнкі. У абмен на кампрамісы з боку Прэзідэнта, яны выказалі намер змяніць сваё рашэнне адносна рэфэрэндуму. Але выніковае галасаванне, тайнае, па біюлетэнях, прынесла наступны вынік: 84 — "за", 88 — "супраць" перагляду ўжо прынятых раней пастаноў. Прэзідэнт назваў такі паварот яшчэ адной "здрадай" парламентарыяў, бо гэта ўжо не

першы выпадак, калі дэпутаты на розных там сустрэчах нібыта з ім пагаджаюцца, а ў Авалянай зале сваё меркаванне рэзка мяняюць. Упарта ходзяць чуткі, што пры зборы тых 110 подпісаў пад зваротам некаторым дэпутатам проста "выкручвалі рукі", пагражалі.

Але ўсё гэта толькі магчымае тлумачэнне паводзін парламентарыяў, а не апраўданне. Той жа Сяргей Калякін, звяртаючыся на пленарным пасяджэнні да калег, гаварыў, што пры сустрэчах з людзьмі чуе шмат папрокаў, што яны, дэпутаты, думаюць не пра краіну і народ, а толькі пра сябе, як прадоўжыць уласныя паўнамоцтвы.

Агулам хаця ўсіх — справа няўдзячная, але тое, што ў нечым Сяргей Калякін і яго выбаршчыкі маюць рацыю, безумоўна. Сярод тых кампрамісаў, на якія пайшоў Прэзідэнт, было наступнае: усе (!) дэпутаты аўтаматычна пераходзяць у новы парламент, і новы тэрмін іх паўнамоцтваў, як і прэзідэнцкіх, будзе адлічвацца з моманту прыняцця на рэфэрэндуме Канстытуцыі. Мала таго, у выключным парадку, у адрозненне ад наступных складаў парламента, якія будуць дзейнічаць па 4 гады, цяперашні папрацуе пяцігодку. Як сказаў Прэзідэнт, "згадзіце-

ся, ядрэннае дапаўненне ці ўдакладненне да прапаноў дэпутатаў". Сапраўды, ядрэннае.

Дарэчы, наконт даты. Дэпутаты настойліва дапытваліся, чаму Прэзідэнт так чапляецца менавіта за 7 лістапада, дзень, калі на працягу сямі дзесяцігоддзяў святкавалася перамога Кастрычніцкай рэвалюцыі, што прывяла да ўлады большавікоў. Аднак яснага адказу так і не пачулі: сказаў сёмага, значыць, сёмага. Тым больш, па словах самога Аляксандра Лукашэнкі, ён "не разглядаў гэты праект Канстытуцыі, як назаўсёды застылую догму, і не разглядае яго і зараз". А адсюль можна меркаваць, што краіну чакаюць не толькі новыя Асноўныя Законы, але, калі ўсё будзе рабіцца так, як сёння, то і бясконцыя палітычныя канфрантацыі, проціборствы асобных уладных груп і нянавісць сельніцтва да сябе падобных і ўсяго чалавечтва ў цэлым. Няўжо гэтым "сэрца супакоіцца"? А чаму і не? Развітаючыся з парламентарыямі, Прэзідэнт паведаміў: "А наогул, я сказаў усё". У сэнсе, хопіць, больш з вамі размоў не будзе.

Галіна УЛІЦЕНАК.

ЧАКАННЕ ЛІДЭРА

(Заканчэнне.

Пачатак на 1-стар.)

з грамадствам, з уладай. Нездарма ж даследаванне Станіслава Багданкевіча носіць даволі канкрэтны структурны падзел. Найперш — "Сродкі ўздзеяння грамадскага лідэра". У чым жа яны? Станіслаў Антонавіч у адказе на гэтае пытанне даволі лаканічны: сцвярджае, паўтарэнне і распаўсюджванне. Праўда, наўрад ці варта ўспрымаць як аксіёму наступнае перакананне дакладчыка: "Ідэі, пачуцці, успаміны, эмоцыі і вера распаўсюджваюцца ў соцыуме, як бактэрыі ў час эпідэміі грыпу. Павінен быць магутны ідэалагічны рухавік распаўсюджвання. І шкада, што, назваўшы неабходнасць ідэалагічнай і палітычнай рэкламы, дакладчык не звярнуў увагі на месца сродкаў масавай інфармацыі ў гэтай справе". Якімі ж бачацца С. Багданкевічу механізмы ўздзеяння грамадскіх лідэраў на структуры ўлады? Яны традыцыйныя для ўсяго свету — работа ў структурах і камісіях парламента, удзел у законатворчым працэсе, праца з выканаўчай уладай, удзел у кантрольных органах. Праўда, у раздзеле пра механізм уздзеяння на структуры ўлады С. Багданкевіч прысвяціў пэўнае месца СМІ. Але ж пра тэхналогію ўсё ж не павёў размову. Даволі слухная наступная заўвага доктара эканамічных навук: "У той час як Прэзідэнт змог выйсці на этап фарміравання веры, ніхто з грамадскіх лідэраў не сфармуляваў яшчэ дастаткова паспяховай, маркетынгавай палітычнай ідэі." Сапраўды, згодна з апытаннем грамадскай думкі, адрыў Лукашэнкі ад выразных нядаўна лідэраў велізарнейшы. Прэзідэнт даяраюць 44,8 працэнта з ліку апытаных. Шушкевічу ўсяго толькі 5,2 працэнта. Пазняку і таго меней — 4,6.

Але ж так ці інакш для грамадства важна прыняцце рашэння. Наколькі эфектыўны ўдзел грамадскіх лідэраў у ажыццяўленні данага клопату? Эфектыўны, ды толькі пры ўмове наяўнасці ў паводзінах лідэра наступных, даволі значных фактараў. А гэта — асабіста перакананасць лідэра і накіраванасць, умненне прадставіць важкія аргументы; веданне патэнцыяльна моцных бакоў і слабасцяў апанентаў ці таго органа, каторы нясе адказнасць за прыняцце рашэння; здольнасць маніпуляваць эмпірычнымі фактарамі і прадстаўляць у патрэбным для сябе свеце; умненне выкарыстоўваць свой прэстыж і прэстыж асоб, якія падтрымліваюць яго ідэі, падтрымка як мага большай колькасці людзей і здольнасць апелываць да іх патэнцыяльнага ўздзеяння ў выпадку прыняцця іншага, не задавальняючага лідэра рашэння... Пералік фактараў можна доўжыць. Тое, што С. Багданкевіч звярнуў на іх увагу, пераканана асабіста мяне: нашы грамадскія лідэры (калі лічыць за такіх многіх і многіх палітыкаў, чые імёны на слыху) сапраўды не ведаюць элементарных рэчаў, займаюцца местачковым, у горшым сэнсе гэтага слова, палітыканствам. І ёсць тут пэўнае шкадаванне, што з

ціхага камернага мерапрыемства семінары ператварыўся ў грунтоўную нараду па "ліквідацыі бязграмаднасці" ў кагорце грамадскіх лідэраў.

Сапраўдную дыскусію выклікаў на семінары даклад Генадзя Праневіча "Палітычная эліта і нацыянальная культура". І нават не столькі па самой тэме даклада, колькі ўвогуле па пытаннях, праблемах беларускасці. Супержахлівым падалося, прызнацца, перакананне адной з удзельніц дыскусіі, што паміж беларускім і нацыяналістычным патрэбна паставіць знак роўнасці. Але ўжо хопіць адно толькі крыўдзіцца альбо абураліцца з данай акалічнасці. Беларускасць заўжды суправаджаецца ўзвышэннем і блізім па часе да яго прыніжэннем. Чаму такія няўважыны да нацыянальных пытанняў дэмакратычныя лідэры? Нават дэмакратычныя лідэры... Выходзіць, што заўтра, стаўшы да руля ўлады, дэмакраты ўвогуле ў сферы нацыянальнага стануць не меншымі дыктатарамі, чым колішнія псеўдалідэры камуністычнай фармацыі? Думаецца (і гэта заўвага найперш да даклада спадара Праневіча), у сферы судакранання лідэра з беларускім пытаннем размова павінна ісці не пра амаль што гісторыка-адукацыйнае засваенне нацыянальнага матэрыялу, а пра ролю нацыянальнага фактара, нацыянальнай глебы ў фарміраванні духоўна-палітычнай перспектывы грамадства.

З цікавасцю ўдзельнікі семіра азнаёміліся з дакладам вядомага беларускага гісторыка Уладзіміра Снапкоўскага "Узаемадзеянне грамадскіх лідэраў у посткамуністычнай Беларусі". У свой час вучоны выступіў на старонках часопіса "Нёман" з адметным, дакладным на вызначэнні атрыкулам "Эліта". На семінары спадар Снапкоўскі як бы прадоўжыў, развіў раней узятую тэму. Але звярнуў ужо больш увагі на адзін з яе аб'ягаў.

Сёння Беларусь знаходзіцца ў стане крызісу — эканамічнага, палітычнага, сацыяльнага. І ўсё ж трагедыя з гэтага рабіць не варта. Патрэбна шукаць выйсце. На чале пошукаў — лідэры. І нават не кожны з іх паасобку, а ўсе разам. Але ж каб разам, то неабходнай умовай з'яўляецца кансалідацыя. А зараз, кажучы словамі спадара Снапкоўскага, "ва ўзаемадзеяннях лідэраў прэваліруюць элементы канфрантацыі. Аморфнасць сацыяльна-партыйных інтарэсаў, палярызацыя грамадства, рэзкія змены ў шкале каштоўнасцяў, нізкі ўзровень палітычнай культуры мас — усё гэта з'яўляецца крынічным асяродкам для нестабільных, ненармальных адносін паміж палітычнымі лідэрамі. Палітыкі ў адносінах адзін да аднаго кіруюцца асабістымі амбіцыямі, персаніфіцыруючы такім чынам палітычны працэс і механізм палітычнага лідэрства. У іх узаемаадносінах, відавочна, не хапае канструктыўных элементаў узаемадзеяння і супрацоўніцтва".

Алесь КАРПЮКЕВІЧ.

ЯШЧЭ АДНА ГІМНАЗІЯ

Свой васьмнадцаты навучальны год сярэдня школа № 12, першая ў мікрараёне Паўднёвы Запад у Мінску, які раскінуўся сёння ад Пятроўшчыны да Малінаўкі па Брэсцкай шашы і ўздоўж кальцавой дарогі дацягнуўся да іншых мікрараёнаў беларускай сталіцы, пачала ў ролі гімназіі.

— Гімназія! Натуральна, усё

ішло да гэтага, — гаворыць дырэктар школы Кацярына Петруша, якая працуе тут з першых дзён. — У школе склаўся дружны калектыў высокакваліфікаваных педагогаў, якія даюць дзецям паўнацэнныя веды, выпускаюць вучняў, добра падрыхтаваных да жыцця. У апошнія гады нашы выпускнікі-абітурыенты практычна ўсе паступаюць у вышэйшыя навучальныя ўстановы. Школа мае некалькі профіляў навучання — юрыдычны, эканамічны, медыцынскі, працуе з эстэтычным ухілам, гэта значыць апрача бівучэння агульнаадукацыйных дысцыплін дзеці вучацца харэаграфіі, ігры на музычных інструментах, удзельнічаюць у розных конкурсах. Так што адкрыццё гімназіі ў нашай школе Маскоўскі райвыканком зацвердзіў без ваганняў.

Пётр ПАБОКА.

НА ЗДЫМКАХ: М. ПЛАКСА і В. РУДАКВАС — выкладчыцы англійскай і беларускай моў; яны сталі гімназістамі ў дзесятым класе.

Фота Аркадзя НІКАЛАЕВА.

Не ўяўляла б асаблівай цяжкасці папоўніць лік людзей з падобнымі, як у Малеці Сматрыцкага і Сімяона Полацкага, меркаваннямі і дачыненнямі да грэка-рымскай царквы. Усё гэта можа разглядацца ў якасці доказу, што з распаўсюджваннем уніяцтва на Беларусі нічога трагічнага не адбылося ў яе жыцці. Таму нельга цалкам пагадзіцца з сучасным філосафам С. Падокшыным, які піша: «Вялікай памылкай дзяржавы, урада, беларускай феадальнай эліты была пераарыентацыя з ідэі рэлігійна-канфесіянальнай талеранцыі на ідэю вуніі», бо ўжо і тады сапраўднай талеранцыі ў нас не існавала паміж хрысціянскімі канфесіямі і цяжкім з'яўлялася прадбачыць, у ва што ўсё гэта магло выліцца, бо за кожнай з іх і асабліва праваслаўнай і каталіцкай стаялі пэўныя антыбеларускія не толькі духоўныя, але і свецкія сілы. У такіх умовах для беларусаў значна лепш было заставацца не шматканфесійным народам, а рабіць усё, каб стаць аднаканфесійным, чаго якраз і можна было дасягнуць праз унію, каб толькі да яе з належнай павагай паставілася каталіцкае духавенства, а не імкнулася выкарыстаць даны фактар для ўсё той жа паланізацыі славянскага насельніцтва Вялікага Княства Літоўскага. Яшчэ раз паўтаруся, што адзінай памылкай, неабачлівае праваўнае іерархаў — аўтаруў Берасцейскай царкоўнай уніі было толькі тое, што яны не адразу «раскусілі», чаго ад яе чакае польскае каталіцкае духавенства. Таму і не дзіўна, што сапраўднай царкоўнай уніі не адбылося ні ў час яе падпісання, ні пазней. Увесь час ішло пашырэнне уніі праз звычайнае далучэнне да апошняй вернікаў праваслаўнай царквы з прызнаннем ёю веравання папы і захаваннем сваіх абрадаў, для чаго зусім не патрэбна было сустрэцца ў Бярэці разам з высокімі духоўнымі каталіцкімі асобамі, бо яны ж не збіраліся, накітавалі праваслаўных, пераводзіць свае прыходы ва уніяцкія.

Затое праваслаўныя вярхі вельмі хутка зразумелі, што для польскага каталіцкага духавенства перавод усходняй царквы ва уніяцкую зусім не ёсць канчатковага мэты. Ёю з'яўлялася паступовае перацягненне уніяцтва ў каталікаў. Нічога з гэтым не атрымалася. Унія, нягледзячы нават на велізарныя намаганні езуітаў, не стала пераходным станам ад праваслаўя да каталіцызму. Яна заставалася сама сабой і ўсё больш і больш урасла ў жыццё беларускага народа, набываючы ўсе рысы нацыянальнай рэлігіі. Прыналежнасцю да уніі беларускі народ найлепшым чынам падкрэсліваў сваё адрозненне як ад палякаў, так і ад рускіх. Унія нават на сваім першым этапе была ўжо ў нейкай ступені беларускай з'явай. Што унія выратавала нашых продкаў ад паланізацыі і русіфікацыі, прызнавалася многімі вучонымі. Характэрнае ў гэтым плане меркаванне гісторыка Адама Кіркора. Ён лічыў, калі б езуіты «пастараліся абарачаць народ хаця паступова прама ў лацінства, дык, на працягу двух з гакамі стагоддзяў, яны ўсю Беларусь зрабілі б польскаю». На шчасце, яна не стала такой, у чым немалая заслуга уніяцтва.

Насуперак здароваму сэнсу, хрысціянскай маралі польскае каталіцкае духавенства амаль увесь час імкнулася наццоўваць уніяцтва на праваслаўную царкву. Зведалі гэта і пабудаваныя ў Мінску ў другім дзесяцігоддзі XVII ст. Петрапаўлаўскі мужчынскі манастыр, праваслаўная царква і школа. Мінская польская шляхта, якая засталася незадаволеная вынікамі барацьбы за авалоданне гэтымі ўстановамі, ужо сама ўварвалася ў 1637 годзе ў праваслаўную царкву і ўчыніла ёй страшны разгром. Падобнае паўтаралася ў 1722 і 1734 гадах.

Акрамя не такіх ужо і рэдкіх выпадкаў парушэння прынцыпу добраахвотнасці пераводу праваслаўных ва уніяцтва, што перашкаджала папулярнасці

апошняга, мелі месца і іншыя фактары, якія не садзейнічалі яго хуткаму распаўсюджванню ў нашым краі і найперш — погляды на даную з'яву саміх вернікаў. І гэта зусім заканамерна. Народ не мог быць аб'якавым і раўнадушным да веры сваіх продкаў. Як-нік пад той час праваслаўя на Беларусі ўжо налічвалася некалькі стагоддзяў. Не трэба забывацца, што адыход ад яго вельмі ўсхваляваў царкоўныя і свецкія ўлады Маскоўскай дзяржавы, у якіх мелася дастаткова магчымасцяў, каб у пажаданым для сябе напрамку ўплываць на рэлігійнае жыццё сваіх аднаверцаў на Беларусі. Іх рэлігійныя настроі пры

чалавек, на чале з ксяндзом Геліяшэвічам, уварвалася на брацкі двор, дзе знаходзілася брацкая школа (калегіум) і царква св. Духа... Са школы буйныя школяры ўварваліся ў царкву, дзе ўчынілі страшныя бясчынствы ў алтары і блюзнерылі з плашчаныцы. У самае свята вялікдзенья ў час набажэнства яны таксама натоўпам увайшлі ў царкву і дапусцілі тыя ж агіднасці ў дачыненні да святыняў храма і здзек з тых, хто маліўся. У той жа дзень (першы дзень вялікдзенья) увечар буйныя езуіцкія выхаванцы ўжо трэцім разам уварваліся ў царкву св. Духа, але ўжо ўзброеныя.

(...) Потым вельмі на вуліцу і,

ных храмаў ва уніяцкія, ад чаго несла страты не так сама гэтая рэлігія, як яе вернікі. Вядомы, напрыклад, такі факт, што ў 1723 годзе праваслаўная царква св. Ільі ў Мсціслаўі супраць волі яе прыхаджан была перададзена уніятам, «...а людзей праваслаўных, — чытаем у запісы расійскіх паслоў у Рэчы Паспалітай К. і С. Даўгарукавых польскаму каралю, — якія прасілі аб той царкве, шаблямі секлі, а па іншых стралялі; ранилі жа на другі дзень, забраўшы мноства ў горадзе тамтэйшых абывацеляў, да езуіцкага кляштара заганалі і тама іх палкамі да смерці білі...»

Сцвярджаючы уніяцкага ідэала на Беларусі не ў малой ступені

УНІАЦТВА Ў ЛЁСЕ БЕЛАРУСКАГА НАРОДА

аказіі няцяжка было пераапесці з антыфеадальнай барацьбой сялян супроць шляхты і магнатаў, пераважная частка якіх адступіла ад праваслаўя. У мяне зусім няма падстаў не давяраць сказанаму ў 1622 годзе папскім нунцыем у Польшчы Торэсам: «Не паддаецца апісанню, наколькі рускі народ (так яшчэ і ў XVI—XVII стагоддзях у Заходняй Еўропе некаторыя палітыкі і вучоныя называлі этнічных беларусаў Рэчы Паспалітай. — Л. Л.) ненавідзіць рымскіх каталікаў. Гэтая нянавісць даходзіць да такога ступені, што, убачыўшы рымска-каталіцкага ксяндза, яны плююць на зямлю ад жаху і агіды». Далей Торэс піша, што «мала русінаў (таксама адна з сярэднявечных назваў беларусаў. — Л. Л.) пераходзіць ва унію і што перашкоды ў схіленні іх большыя, чым у схіленні лютэран і кальвіністаў».

Гісторыі вядома, што ў падобных выпадках іерархі любой канфесіі пры падтрымцы самой дзяржавы гвалтам, у масавым парадку і досыць хутка навязвалі народу новую веру. На Беларусі не пайшлі на такое, у чым, на маю думку, перш за ўсё вялікая заслуга і тых, хто ўзначальваў тут уніяцтва. Калі б яны не былі аўтарытэтнымі перад Ватыканам, апошні мог бы ўжыць зусім іншыя сродкі, тым больш, што гэта было б вельмі даступнае польскаму каталіцкаму духавенству. У данай жа сітуацыі ён не бачыў іншага выйсця, апроч асцарожнасці, на якой так настойвалі папскія нунцыі ў Польшчы, у тым ліку і Торэс. Ён прапаноўваў паступова прызнаць уніяцтва на епіскапскай кафедры, якія заняты праваслаўнымі, і, відаць, ведаючы экспансіўнасці, асімілятарскія настроі польскай каталіцкай царквы і свецкай улады, рэкамендаваў «апостальскай сталіцы» (г. зн. Ватыкану) узяць унію пад асаблівае заступніцтва. І толькі там, дзе ў справу распаўсюджвання уніяцтва ўдавалася ўключыць моладзь езуіцкіх навучальных устаноў ці іх наднаўных выпускнікоў, сярод якіх было нямала і беларусаў, назіраліся розныя формы гвалту і прымусу, што магло дзе-нідзе і паспрыць росту ліку вернікаў новай для ВКЛ хрысціянскай канфесіі.

У першыя гады пасля падпісання Берасцейскай царкоўнай уніі найбольш канфліктаў з гэтай нагоды назіралася ў самой Вільні, дзе ўжо даволі моцнымі былі пазіцыі каталікаў і верных ім служак — езуітаў. Усю вастрэню сваіх атак яны скіроўвалі на праваслаўнае брацтва пры св. Троицкім манастыры, якое знаходзілася поблізу адзінага ў гэтым горадзе праваслаўнага храма св. Духа. Тут жа размяшчалася і брацкая школа. У 1598 г. «праваслаўныя вільняне збіраліся сустрэць вялікдзень. У вялікую суботу натоўп нафанарызаваных студэнтаў мясцовай езуіцкай калегіі (акадэміі), у колькасці 50

злучыўшыся з натоўпам рымскіх каталікаў, якія стаялі тут жа на вуліцы, сталі штурмаваць брацкую школу і дом, які належаў таму ж брацтву. Былі выпаманы вароты і жалезныя краты, выбіты вокны; пашкодзаны сцены, паранена школьная і царкоўная прыслуга. На другі дзень група школьнікаў ізноў зрабіла свой разбойніцкі набег на брацкую Троицкую школу».

Безумоўна, такая бясчынствы ні ў якім разе нельга аднесці на рахунак радавых каталіцкіх і уніяцкіх вернікаў, хаця яны маглі і не стаяць у баку ад усяго, што ў той дзень тварылася ў сталічным горадзе ВКЛ. Канфлікт на рэлігійнай глебе быў перш за ўсё вынікам умяшання ў царкоўнае жыццё Вільні высокіх духоўных асобаў каталіцкага касцёла.

Аднойчы і Канстанцінопальскі патрыярх зрабіў памылковы крок, які пасадзейнічаў масаваму прытоку праваслаўных ва уніяцтва. Такім крокам было прынятае ім у 1684 годзе рашэнне аб перадачы ўсіх праваслаўных Рэчы Паспалітай пад юрысдыкцыю Маскоўскага патрыярха, да чаго ўвесь час імкнуўся апошні, але чаго не хацела большасць праваслаўных беларусаў. У створанай Канстанцінопальскім патрыярхам сітуацыі многія палічылі за лепшае стаць уніятамі, чым перайсці пад юрысдыкцыю Рускай праваслаўнай царквы.

Удумлівыя, разважлівыя праваднікі уніяцтва не апраўдвалі любыя насільныя метады, бо ведалі, што ў падобных выпадках яно не мела б падтрымкі ў народе і пры пэўных акалічнасцях на яго месца вярталася б праваслаўе. Зусім іншыя вынікі атрымліваліся тады, калі ва ўсім зыходзілі з патрабаванняў Берасцейскай уніі. У дакументах засведчана, што на трэцім дзесяцігоддзі пасля яе падпісання беларускія уніяты вельмі моцна трымаліся за новую веру і не менш за праваслаўных супраціўляліся спробам навязваць каталіцкую рэлігію як канчатковую мэту свецкіх і духоўных уладаў Польскай Кароны. І так трымалася, зразумела, таму, што новая вера не была ім навязана гвалтам і мела, дзякуючы павазе да мясцовых нацыянальных традыцый, перавагу над праваслаўнай і каталіцкай канфесіямі.

Калі праваслаўныя святары і іх паства ішлі да уніяцтва паступова, праз усведамленне яго неабходнасці (чым у асноўным і можна растлумачыць, што гэты працэс на Беларусі зацягнуўся аж на два стагоддзі), дык зусім іншымі меркаваннямі ўвесь час кіраваліся польскія магнаты і шляхта, служыцелі каталіцкай царквы. Яшчэ і ў XVIII стагоддзі ў шэрагу месцаў яны, нават добра ведаючы, што парушэнне прынцыпу добраахвотнасці можа пасяць варожасць паміж мясцовым беларускім насельніцтвам, праліць кроў, ішлі на гвалтоўны перавод праваслаў-

садзейнічала і тое, што ў яго заўсёды, хаця і не так багата, былі прыхільнікі і з боку замочных станаў грамадства. Дбаў пра грэка-каталікаў і прадстаўнік вядомага магната роду на Беларусі паэт і эканаміст, дзяржаўны дзеяч Іахім Літавор Храптовіч (1729—1812). У сваім маёнтку Шчорсы ён пабудоваў за ўласныя сродкі уніяцкую царкву.

4. МІЖКАНФЕСІЙНАЯ НАПРУЖАНАСЦЬ ЗАХОЎВАЕЦА

Рознага роду канфлікты і непаладкі, што мелі месца ў рэлігійным жыцці ў першыя дзесяцігоддзі, як пусціла свае карані на Беларусі уніяцкая царква, працягвалі давацца ў знакі і пазней. Практычна на працягу ўсяго перыяду існавання яна так і не стала сваёй ні для праваслаўнай царквы, ні для каталіцкага касцёла. Не можа не здзіўляць, адкуль толькі браліся ў грэка-рымскай царквы сілы, каб жыць і шырыць сваю дзейнасць у такіх неспрыяльных умовах. Зразумела, без падтрымкі народа ёй ніколі не ўдалося б такое. Уніяцкая царква жыла і функцыянавала не з ласкі Ватыкана, духоўных і свецкіх уладаў Рэчы Паспалітай, а дзякуючы толькі сваім уласным намаганням, што цалкам і поўнацю адпавядала настрою і жаданням вернікаў.

У інтарэсах лепшага іх царкоўнага абслугоўвання уніяцкае духавенства праяўляла належны клопат аб будаўніцтве новых і добраўпарадкаванні ўжо раней уведзеных у эксплуатацыю храмаў. Між іншым, іх заўсёды не хапала. Па-першае з-за спусташальных набегаў войскаў маскоўскай дзяржавы і казакоў на беларускія землі, у час якіх назарок знішчаліся уніяцкія культуры пабудовы, і, па-другое, з-за гвалтоўнага прысваення іх сабе каталіцкім духавенствам, звычайна самых найлепшых. Замест таго каб дапамагчы ў гэтым уніяцкай царкве, з якой разам падпарадкоўваліся папярэму, на практыцы адбывалася паміж імі нешта зусім процілеглае. Нічым іншым, як рабаўніцтвам, нельга ў дачыненні да грэка-рымлян назваць, да прыкладу, забранне падскарбіем надворным Рэчы Паспалітай Антоні Тызенгаўзам у 1775 годзе уніяцкага Быценскага кляштара і перадачу яго каталікам. Належаў ён ордэну базільянаў і лічыўся адным з самых дыхтоўных. Пры кляштары меліся духоўная школа (навіцыят) і шпіталь, у пачатку XVIII стагоддзя пабудавана Троицкая царква. Праўда, часам назіраліся з'явы ў многім зусім процілеглага характару, калі высокім уніяцкім духоўным асобам удавалася паўплываць на прапольскія настроеныя палітычныя колы Рэчы Паспалітай, і яны прымалі неапраўданыя захады па прыму-

совым засопе праваслаўных храмаў, насаджэнні сярод беларусаў грэка-рымскай веры. У якасці прыкладаў можна назваць выдадзеныя ў 1635 годзе польскім каралём Уладзіславам IV граматы, у адпаведнасці з якой усе царквы ў Віцебску, Полацку і Навагрудку маглі быць толькі уніяцкімі; прынятую ў 1669 годзе польскім Сеймам пастанова аб выгнанні з месцаў сталага пражывання і канфіскацыі маёмасці асобаў, што перайшлі з уніяцтва ў праваслаўе. Такой палітыкай польскія свецкія і духоўныя ўлады вельмі ўмела сеялі варожасць паміж беларусамі розных хрысціянскіх вераванняў.

Разам з тым шмат спрэчак з-за хрысціянскіх храмаў узнікала і паміж самімі уніятамі і праваслаўнымі, прычым не толькі на працягу XVII стагоддзя, калі ішоў найбольш масавы перавод апошніх у грэка-рымскую веру, а разам з гэтым перадаваліся ў новыя рукі і іх царквы. У большасці выпадкаў гэта адбывалася мірным шляхам, а дзе-нідзе ўжывалася і сіла. Напады уніятаў на праваслаўныя святыні не спыняліся і ў XVIII стагоддзі. Вядома, да прыкладу, што ў 1751 годзе яны разрабавалі Віцебскі праваслаўны манастыр св. Марка, знішчылі яго архіўныя дакументы.

Па сваёй велічнасці, унутраным аздабленні ўзвядзення уніяцкіх храмы звычайна ўступалі не толькі каталіцкім, але і праваслаўным. Прычына адна: нестала матэрыяльных і фінансавых сродкаў. Замочныя ж станы беларускага народа падаліся ў каталіцызм ці пратэстантызм, а прыхаджанамі уніяцкай царквы з'яўляўся пераважна дробны люд. Але ўсё ж і яна пакінула нямала каштоўнага з калібравай архітэктуры, у чым ёсць і заслуга зарубежных майстроў.

Справа уніяцкага калібравага будаўніцтва вялікае значэнне надаваў біскуп полацкі і віцебскі Іаафат Кунцэвіч. Яго вельмі непакоіў жахлівы стан Сафійскага сабора ў Полацку, у які ён прыйшоў у выніку пажару ў 1607 годзе. Аднаўленчыя працы доўжыліся крыху больш за дзесяць гадоў, і ўвесь гэты час праваслаўная царква і каталіцкі касцёл ваявалі за права валодаць храмам, але ўсё ж дастаўся ён уніятам. Паводле расправаў Іаафата Кунцэвіча быў адноўлены і багата ўпрыгожаны гэты будынак, а ў чатырох рававых вежах непатрэбныя вярхі, якія царква ніякай красы не дадала, давлялося скінуць, а сярэдняю вежу, прыгожа аздабіўшы, зрабіць яшчэ больш высокай.

Своечасова і належным чынам паклапацілася уніяцкая царква аб стварэнні і развіцці ўласнай сістэмы адукацыі. І тут не абышлося без таго, каб не пасягнуць на якія-небудзь праваслаўныя навучальныя ўстановы. Упершыню такі прэтэнзіі былі прад'яўлены ў 1657 годзе да Берасцейскай праваслаўнай брацкай школы. Пазней да уніяцкай перайшлі Пінская, Магілёўская, Менская, Навагрудская і іншыя брацкія школы. Справай адукацыі уніяцкай царквы кіраваў манаскі ордэн базільянаў. Свае школы — падрыхтоўчыя і павышаныя — яны адкрывалі пры кляштарых, а ў шэрагу гарадоў стварылі навіцыяты, дзе рыхтавалі прапаведнікаў. З мэтай стаць бліжэй да народа, уплываць на яго ў патрэбным для сябе накірунку «уніяты ў 1613 годзе ўзаканілі права «учыці всіх наук» на розных мовах, у тым ліку на славянскай і рускай» (г. зн. старабеларускай).

Калі ва уніятаў не хапала ўласных навучальных устаноў, яны пасыпалі сваю моладзь ў каталіцкія альбо камандзіравалі за мяжу. Вядома, напрыклад, што па просьбе мітрапаліта Язэпа Ручкага некалькі юнакоў з уніяцкіх сем'яў вучыліся ў Навіжскай езуіцкай калегіі (заснавана ў 1584 годзе).

Леанід Лыч.

З ЎСІХ СВЯТАЎ — СВЯТА

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

У мадоннаў Аляксея Кузьміча ўжо ёсць шырокі розгалас. Калі меркаваць па словах Прэзідэнта Беларусі, цяпер розгалас гэты пашырыцца. А. Лукашэнка пабываў на выставе, аглядзеўшы карціны, ён упэўнена заявіў, што такую выставу павінны ўбачыць і ў Кіеве, і ў Маскве, і ва ўсім славянскім свеце.

— Праз вобраз мадонны я хачу паказаць

веліч чалавечай цывілізацыі, — гаворыць мастак. Многія карціны А. Кузьміча — ува-сабленне міласэрнасці, спачування і дабрыні, сімвал якіх — жанчына-маці.

НА ЗДЫМКАХ: Прэзідэнт А. ЛУКАШЭНКА наведваў выставу "Свет славянскіх мадоннаў"; работы А. КУЗЬМІЧА "Барацьба са змеям", "Натхненне".

Фота Віктара СТАВЭРА.

БАРАЦЬБИТ З НЕПАРАДКАМ

УСПАМІНЫ ПРА БАРЫСА САЧАНКУ

Бацьку я вельмі любіла. Цяжка перадаць пачуццё ў слове, зацікавіць чытача. А як паказаць веліч звышадаранай, рознабаковай асобы? Губляюся, пакутую ад сумненняў, здзіўляюся: шмат магу сказаць, ды што ж напісаць? Па бацьку засталася добрая памяць, хачу ўмацаваць яе ўспамінамі. Таму спыняюся, памойму, на самай прывабнай рысе характару Барыса Іванавіча Сачанкі.

Бацька страшэнна не цярэў броду і беспарадку.

Ахайнасць, акуратнасць у сынах рупліва выхоўвала мая бабуля, Вера Міхайлаўна Сачанка, да замужжа Мятліцкая. Сялянская хата Сачанкаў, жыхароў вёскі Вялікі Бор Хойніцкага раёна Гомельскай вобласці, заўсёды цешыла вока ўтульнасцю, чысцінёй. У будзённыя дні яна мела амаль святочны выгляд: баба Вера і вышывала, і ткала, і шыла... мыла, падмятала хату. Працавала з ранку да вечара. Былі яшчэ клопаты ў полі... Мне — дзіцёнку — хата Сачанкаў здавалася найпрыгажэйшым у свеце месцам. У аповесці "Вечны кругазварот" Барыс Сачанка па-мастацку апісвае інтэр'ер палескай хаты: "...шырокія лавы паўз сцены... стол, засланы белым ільняным абрусам... светлы кут, дзе, занавешаныя ручнікімі, вісяць... абразы... пожкі, засланыя клятчастымі поцілкамі і коўдрамі, з гарамі падушак у вышываных навалачках... куфар-скрыня... палок... услоны... чорны кут... сенцы"...

Велікаборскі погляд на ўпарадкаванне памяшкання, унутры якога жывеш, бацька прынёс у гарадскую кватэру. Змалку прывучаючы дзяцей да парадку, Барыс Сачанка сам быў узорам, дбайным гаспадаром. У чым гэта выяўлялася?

Кожную раніцу, прачынаючыся звычайна раней за ўсіх, бацька расчыняў форці, браў вільготную анучу, выціраў пыл — уборка атрымлівалася неверагодна якаснай. Барыс Сачанка называў такую працу "прайсціся з анучкай"... Пасля бацька рабіў фіззарядку, абліваўся халоднай вадой, снедаў, ішоў на працу... Ён любіў, умеў пыласосіць, не пакідаў нідзе ніводнае пылінкі. Калі перабіраў кніжкі, дык у яго хапала цярдзіваці перацерці іх ад першай да апошняй.

...Бацька здзяйсняў подзвіг, бо хварэў на алергію да хатняга пылу (дарэчы, перадалася мне). Прыбіраючы пыл, ён чхаў, потым не мог дыхаць. Закладала нос, прычым, бывала, на месяцы. Тады Барыс Сачанка ліў у нос кроплі ад насмарку — і ўсё роўна "праходзіў з анучкай".

Уважліва сачыў за парадкам у кабінете, на кухні, у іншых пакоях. Рабіў маме, нам, дзяўчатам, заўвагі: прымушаў рэгулярна паліваць кветкі, мыць падлогу. Некалі ўзятыя з паліцы, прачытаныя ўжо, кніжкі абавязкова трэба было ставіць на тое самае месца, адкуль іх бралі... Бяда, калі нечага не выканаеш! Бацьку мы пабойваліся.

На лецішчы ўсе хатнія Барыса Сачанкі мусілі палоць, паліваць грады, збіраць ягады... Бацька выдатна кіраваў. Аднак большасць дачных спраў (для мяне, пазычнай натуре, нецікавых, сумных) выконваў уласнымі рукамі.

Пра бацькаву цягу да чысціні, парадку на працоўным месцы ведаю меней... Але лічу, што апошнімі гадамі кабінет галоўнага рэдактара выдавецтва "Беларуская Энцыклапедыя" глядзеўся прыбраным і адпаведным свайму прызначэнню.

Барыс Сачанка дужа блізка да сэрца прымаў непарадак у сямейным або грамадска-палітычным жыцці. Справядлівы і чутлы сем'янін, бацька імкнуўся цаною любых ахвяраў захаваць у хаце спакой, згоду; спрэчкі ці сваркі з-за дробязяў лічыў марнай тратай часу. У сямейных дачыненнях проста ненавідзеў эгаізм... Наадварот: Барыс Сачанка быў сапраўдным альтруістам; думаў, клапаціўся ў першую чаргу пра іншых.

Хваравіта ўздзейнічалі на бацьку крызіс, хаос у краіне. Ён з болем, трывогай сачыў за тэлебачанні за падзеямі ў грамадстве. Было, што ў якасці гледача прыходзіў на сякія-такія беларускія мітынгі. Цікаваўся палітыкай, не мог не каменціраваць працэсы, якія тады адбываліся. Наколькі памятаю, на палітычныя тэмы любіў гаварыць гадзінамі — спрацацца з сапраўднымі дыўяўнымі апанентамі. Размовы пра палітыку ў нашай сям'і часта цягнуліся да позняй ночы.

Барыса Сачанку жыццё ўзнесла высока, незвычайна здольнасці гэтага чалавека сучаснікі ацанілі па заслугах. Думаецца, асабліва шчаслівы бацька быў таму, што ўплываў на падзеі, вырашаў лёсы, жыў актыўна і творча... Стараўся не думаць пра смерць, хаця некалі вуснамі аднаго з герояў аповесці "Горкая радасць вяртання" сказаў: "...прыйдзе час, калі і цябе не будзе, памрэш, далучышся да тых, хто ўжо даўно там, у зямлі... З чым ты туды прыйдзеш, як паглядзіш у вочы тым, з кім сустрэкаўся і, магчыма, сустрэнешся зноў там, на тым свеце?.. Не думаў я пра гэта, ніколі не думаў. Жыў, быццам у паветры на крылах ляцеў".

Я мала напісала тут пра свайго бацьку. Бо ніхто не змог бы расказаць пра яго лепей, чым ён сам. Як невыносна крыўдна: Барыс Сачанка не пакінуў пасля сябе ні дзённікаў, ні мемуараў. Не паспеў іх стварыць... У "Думках уроссып" заявіў капісьці: "Смерць... спыняе ўсё, не дае зрабіць таго, што дадумаў, да чаго ішоў гадамі, — абрывае, здараецца, на паўслоўе... І ўжо ніхто не скажа таго, што хацеў сказаць аўтар. Ніхто! Ніхто і ніколі!" З такой высновай нельга не пагадзіцца.

Святлана ЯВАР.

НАРОДНАЕ МАСТАЦТВА

І Ў СЯРПЕ, І Ў ПЕСНІ

Даколь — вёска, якіх шмат на Глушчыне. Гэта на першы погляд. На самай жа справе цвіце тут дрэва народнага мастацтва, якое даўней шумела пышна кронай.

Песні ў Даколі аўтэнтычныя, першародныя. Ні адна вёска ў раёне не можа пацягацца ў гэтым сэнсе з Даколлю. На дакольскія песні звярнулі ўвагу навукоўцы з Мінска, з Інстытута праблем культуры.

Адна з удзельніц мясцовага фальклорнага гурта Надзея Сокал любіць песню "Саколе, мой саколе": "У панядзелак найму жнеек, а ў аўторак прышло касцоў сорок, а ў сераду прыду сам паперату". Песня падабаецца спявачцы і таму, што яе прозвішча пераклікаецца з назвай гэтай жніўнай песні.

— Маці мая была вельмі добрай жнейкай, — расказвае Надзея Іванаўна. — Здаўён быў такі парадок: жыта зажынала тая жанчына, якая менш за ўсіх парэзала пальцы сярпом. Маці была вельмі спрыт-

ная, і таму ёй нярэдка давяралі зажынаць першы сноп.

Еўдакія Сокал была таленавітая і ў сярпе, і ў песні. Не раз яна брала дачку Надзею ў поле, дзе вучыла яе жаць і спяваць. Таму Надзеі Іванаўне здаецца, што песня "Саколе, мой саколе" пахне спелым хлебам, васількамі і дарогай, як сказаў паэт, закалыханай жытам. І ў кожнай удзельніцы гурта ёсць свае ўспаміны пра поле з матчынай песняй.

Фальклорнаму гурту ў Даколі 12 гадоў. Стварыла яго загадчыца мясцовага клуба Зінаіда Кузьміч.

— Здарылася так, — успомніла той час Зінаіда Андрэеўна, — што ў калгасе трэба было зрабіць дажынкі, ды такія, якімі яны былі даўней. Тады я звярнулася да жанчын, якія ведалі гэты абрад і жніўныя песні.

Так нарадзіўся самабытны калектыў. З таго саставу зараз спяваюць Надзея Сокал, Вольга Жук, Вольга Ермакова. Пазней у гурт прыйшлі сёстры Вялянціна і Марыя Малашук, Ган-

на Буцько і Вольга Пальчанка. Невялікі гурт, а галасы яго даліцелі на фестываль аўтэнтычнай песні беларускага Падняпроўя, гэта значыць Магілёўшчыны, які праходзіў гэтым летам у Асіповічах і Магілёве. Усіх зачаравалі дакольскія песні "Ой, красна капіна ў лузе", "А ўжо вечар, вечар", "Ад панядзелка да панядзелка" і іншыя.

Наогул трэба сказаць, што свята песні ў Даколі доўжыцца круглы год. Гурт праводзіць калядаванне, у якім удзельнічаюць мясцовыя хлопцы і дзяўчаты. А на Вялікдзень гуртоўцы становяцца валачобнікамі, ходзяць па дварах з песнямі, славяць Хрыста і гасцінных гаспадароў. Нашы продкі ўмелі ствараць сапраўдныя творы, якія выхоўвалі ў душах людзей любоў, сумленнасць, дапамагалі жыць і працаваць. Вось адраджэннем гэтых каштоўнасцей і займаецца фальклорны гурт вёскі Даколь.

Іван ПЕХЦЕРАЎ.

РОДАМ З НАВАГРАДЧЫНЫ

6 кастрычніка споўнілася 120 гадоў з дня нараджэння Яна Булгака (памёр 4 лютага 1950 года), беларускага і польскага этнографа, фалькларыста, майстра мастацкай краязнаўчай фатаграфіі. Родам ён з вёскі Асташына, што на Наваградчыне. Цікаваць уяўляюць і артыкулы Я. Булгака, як, напрыклад, "Велікодныя песні на Міншчыне (валачобнікі)", "Экскурсія на Свіцязь"... Але ў першую чаргу — яго краязнаўчыя здымкі, што ўзнаўляюць беларускія краявіды, жыццё вёскі, адлюстроўваюць сялянскія пабудовы, быт жыхароў. У 1919—1939 гадах Я. Булгак узначальваў лабараторыю мастацкай фатаграфіі пры Віленскім універсітэце. Вельмі шкада, што многія яго унікальныя работы не дайшлі да нашага часу. У 1944 годзе ў Вільні згарэла яго калекцыя, што налічвала каля 10 тысяч здымкаў.

СЛОВА ПРА ЗЫГМУНТА НАГРОДСКАГА

БЫЛІ ЎСЁ Ж ЛЮДЗІ

Сёлетні год багаты на юбілей Багушэвічавых прыяцеляў, ягоных прыхільнікаў. Наша грамадская азначыла сто трыццаці гадавіну выдаўца слаўтай «Дудкі Беларускай» Вацлава Анчыца (1866—1938). Сто трыццаць гадоў сёлета споўнілася і яшчэ аднаму Багушэвічаву сімпатыку — Зыгмунту Нагродскаму (1866—1937).

Зыгмунт Нагродскі найперш быў прадпрымальнікам, меў у Вільні, на Завальнай, 11, краму сельскагаспадарчых прыладаў. Але будучы прадпрымальнікам, шчыра цікавіўся духоўным жыццём краю, як мог, спрыяў развіццю беларускай культуры, ахвяраваў на яе свае сродкі. Гэта ягоным коштам, за ягоны кошт у 1896 годзе была перавыдадзена другім выданнем Багушэвічавы «Дудка Беларускай». Яе ж ён і пашыраў праз сваю краму. Прадаючы плугі, бароны, косы, сярпы, арфы, сякарні адначасова надзяляў сялянаў і крамольнай на той час Багушэвічавай кніжкай.

Першыя легальныя газеты «Наша Доля» і «Наша Ніва» таксама мелі ад яго пэўную матэрыяльную падтрымку. У згаданых газетах Зыгмунт Нагродскі сістэматычна публікаваў абвесткі пра сваю краму. Яго можна лічыць першым беларускамоўным рэкламадаўцам. Пра гэта і раней згадвалі, але не вельмі акцэнтавалі ўвагу: не надта была сугучная дзейнасць Зыгмунта Нагродскага з эпохай іншай сацыяльнай скіраванасці. А вось зараз гэты акцэнт можна паставіць і толькі дзеля аднаго, каб сказаць, што і на заранку Беларускага адраджэння знаходзіліся людзі, якія разумелі патрэбы нашай культуры і ахвяравалі на яе, як маглі.

Зыгмунт Нагродскі вельмі любіў творы Франціш-

ка Багушэвіча. Часта, апраўжаны ў сялянскія строі, дэкламаваў вершы Мацея Бурачка. Ён і сам меў схільнасць да пісьма. Да нас дайшло некалькі ягоных вершаваных экспромтаў, а таксама драматычны абразок «На Каляды», заснаваны на беларускіх фальклорных матывах. Ягонае імя складальнікі шматтомнай энцыклапедыі «Беларускія пісьменнікі» ўключылі ў згаданае выданне як пісьменніка і культурнага дзеяча. Пра Зыгмунта Нагродскага ў нашым друку не раз пісалася. Пісаў пра яго Вячаслаў Рагойша, а яшчэ раней Максім Танк, Антон Луцкевіч і іншыя аўтары. Публікацыя Антона Луцкевіча, змешчаная ў «Зпісах Беларускага навуковага таварыства» за 1938 год, была самая прадстаўнічая. Яна пашырала найперш наша ўяўленне пра паязь Нагродскага з Францішкам Багушэвічам. Каштоўнасць згаданай публікацыі цяжка пераацаніць. Яна вярнула нашай літаратуры, апрача шэрагу цікавых звестак пра Багушэвіча, і з дзесятак дагэтуль невядомых ягоных твораў. Гэтай публікацыяй шчодро карысталіся і карыстаюцца ўсе нашы даследчыкі Багушэвічавай творчасці з удзячнасцю яе аўтару. Але высвятляецца, Антон Луцкевіч пісаў пра Зыгмунта Нагродскага не адзін раз. У фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва захоўваецца рукапіс дагэтуль не апублікаванага ўспаміну Антона Луцкевіча пра Зыгмунта Нагродскага. Думаецца, зараз самая нагода яго апублікаваць, даць больш поўнае ўяўленне пра аднаго з тых, хто праз усё жыццё падтрымліваў беларускі нацыянальны рух не толькі словам, духам, але і сваёй капейкай.

Антон ЛУЦКЕВІЧ

ЗЫГМУНТ НАГРОДСКІ * І ЯГО АДНОСІНЫ ДА БЕЛАРУСАЎ

(ПАСМЕРТНЫ ЎСПАМІН)

Нагродскі жыў і працаваў на грамадскай ніве ў тыя часы, калі польскі лезунг «za wasza i nasza wolność» меў яшчэ істотнае значэнне і не служыў, як цяпер, дзеля цынічных, аблыжных заяваў польскіх палітыкаў аб «традыцыйнай толеранцыі» да душаных грубай сілай беларусаў і іншых «mniejszosci». Пакаленне, да якога належаў Зыгмунт Нагродскі, ішло запраўды рука ў руку з

дзяржавы, якая тады прадстаўлялася яму, як ідэал сужыцця народаў і адначасова ідэал сацыяльнае справядлівасці. Як жа горка расчаравала яго ў гэтай наўнай веры адбудаваная Польшча...

Нагродскі вельмі любіў беларускія народныя песні і казкі ды сквапна лавіў кожны вершык беларускі, які ці то выходзіў у свет у друку ці пераказваўся ў жывым слове. Але да 80-х гадоў — па-за творамі Дуніна-Марцінкевіча — блізу нічога ў беларускай мове не друкавалася... Вершы Б-ча часта дэкламаваў на рамесніцкіх вечарынах у Вільні і пры гэтым выступаў у беларускай сялянскай світцы. Багушэвіч, як вядома, наядоўга ўжыўся ў Вільні. Тут паміж ім і польскіх грамадзяствам, перад усім — польскай адвакатаўрай — узніклі даволі вострыя канфлікты на ідэйным грунце, і беларускі паэта пакінуў места ды перабраўся ў свой двор Кушляны, у Ашмяншчыне. Вільня хутка забылася аб ім, але не забываўся аб пазце Нагродскі і час ад часу заглядаў у Кушляны. Тут некалькі разоў Н. фатаграфавалася разам з сям'ёй Б-ча. Часта карэспандэраў даваў з паэтай, які горка жаліўся яму на сваю самотнасць, на забыццё ўсімі вільнскімі знаёмымі і прыяцелямі. Калі ж Багушэвіч памёр (у 1900 годзе, Нагродскі, які сам ня мог паехаць на пахароны прыяцеля, з'арганізаваў дэлегацыю ад вільнскіх рамеснікаў (у гэтай сфэры Н. найбольш працаваў культурна і палітычна), каторая завезла на труну Б-ча вянок з беларускім надпісам — адрыўкам верша паэты: «Змоўклі песні тыя, што іграў на дудцы»... Хутка пасля гэтага (у 1901 годзе) Н. быў арыштаваны і сядзеў у «прэдварыльцы» («Дом прадварительного заключения») у Пецярбурзе. Адарваны ад роднае Зямлі, Н., відаць, балюча перажываў гэту разлуку, і ў яго з'явілася ахвота пісаць па-беларуску. Ён тады напісаў гэты вершык — п. з. «Да жонкі маея у Вільні»:

Перастань тужыць, бабулька,
Што мужык твой гіне,
Бо калі Бог на апустыцці,
То не з'ядуць сьвінні.

Яшчэ вырвуся з іх когцяў,
Вярнуся у хату,
З табой разам ім за гэта
Абдумаць заплачу.

І так доўга жыццё будзем
У шчаслівай долі,
Аж галоўкі стануць белы,
Як той сьнег у полі...

Верш падпісаны імем Н-га: Зыгмунт — і датаваны: «Пецярбург. Прэдварылька. 1901 год».

Спадзяванні Н-га хутка здзейсніліся, і ён неўзабаве выйшаў на волю ды далей вёў сваю працу. А верш гэты ня быў адзіным беларускім творам яго. Калі ў Барэйкаўшчыне ў 1912 годзе было адкрыццё памятнага Сыракомлі, у гэтай урачыстасці прыняў учасце і Нагродскі, апраўжаны ў беларускую світку, ён сказаў гэты верш па-беларуску — уласны свой твор:

Пастароныцесь, братцы мае,
Дайце ж прыступіцца,
Дайце ж і мне, хоць

у сярмязе,
Яму пакланіцца.

Бо і нашым ён быў братам,
І нас любіў шчыра;
І для нас лілася песня,
Грала яго ліра.

Дайце ж глянуць на то мейсца,
Адкуль з яго грудзі
Раздаваўся голас вешчы:
«Мілуйцеся, людзі!»

Патуль зваў ён, патуль клікаў
З усей сваёй сілы,
Аж пакуль не падарваўся,
Ня лёг да магілы.

Закапалі яго людцы,
Глыбай прывалілі,

«Вечны пакой дай му Пане» —
У Бога праслі.

А ён кліча із магілы
І не перастане,
Пакуль ўсе не абаймуцца,
Міласць не настане.

Вершы гэты вельмі характэрны для ягонага аўтара: тут сфармуляванне ўсяго грамадскага святагляду Н-га, для цяперашніх часоў у Польшчы запраўды ж анахранічнага ў вуснах чалавека, які ўсё жыццё сваё працаваў для ідэальнай Польшчы і так глыбока быў расчараваны рэальнай.

Далей аўтар нататкі — Антон Луцкевіч — расказвае пра сваё знаёмства з Зыгмунтам Нагродскім. Адбылося яно ў Вільні ў 1904 годзе на канспіратыўным з'ездзе краёвай інтэлігенцыі. Пазнаёміў Антона Луцкевіча з Нагродскім брат Іван, які быў знаёмы з Багушэвічавым прыяцелем яшчэ раней. Гэтае знаёмства з Нагродскім было вельмі плённае і для братаў, і для беларускай культуры. «Увосені 1906 году, — распавядае далей Антон Луцкевіч, — распачалі мы выданне першага легальнага часопісу ў беларускай мове — «Нашае Доля», якую хутка замяніла «Наша Ніва». Нагродскі быў адным з першых падпісчыкаў іх і даваў добрыя платныя абвесткі аб сваім складзе і прадаваных машынах і гаспадарскіх прыладах, чым значна дапамагаў выдавецтву. Безумоўна, і для прадпрыемства Н-га было карысна рэкламавацца ў часопісе, які йшоў на вёску па ўсім нашым краі ў тысячах экзэмпляраў. Але гэта была бадай ці не адзіная польская фірма, якая карысталася беларускай газэтай, а час ад часу друквала па-беларуску ўкладныя лісткі з рэкламай. Ахвотна даваў нам Н. і клішэ рысункаў да папулярных брашурак, што пры нашым безграшоўі мела гэтаксама пэўную вагу. Але найважней было тое, што Нагродскі быў для нас свайго роду «беспрацэнтным банкірам»: у цяжкія момэнты ён ніколі не адмаўляўся пазычыць на нашы выдавецтвы колькі сот рублёў, якія мы, ведама, з падзякай вярталі яму ў назначаны тэрмін. Вельмі здружыўся з Н. таксама Уласаў, які ад пачатку 1907 году

асеў у Вільні дзеля працы ў «Нашай Ніве» і падпісваў яе як адказны рэдактар. <...>

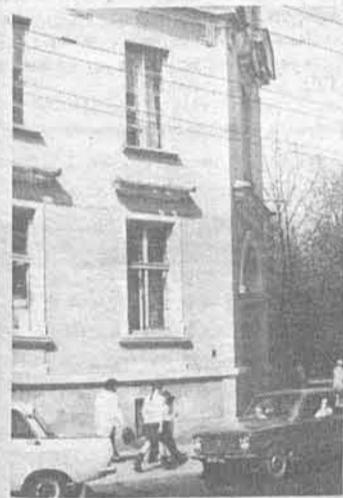
У 1906 годзе ў Пецярбургу з'арганізавалася беларуская выдавецкая суполка «Загляне сонца і ў наша ваконца». Суполка паставіла ў першы чарод перавыдаць творы беларускіх пісьменнікаў XIX ст. — Дуніна-Марцінкевіча і Багушэвіча, а пасля ўжо друкаваць творы новых нашых паэтаў. У перагаворах з сям'ёй Багушэвіча аб прадажы права на перадрук Суполкай «Дудкі» і «Смыка» шмат дапамог Нагродскі. Ён жа памагаў пры ўкладанні яшчэ аднаго — не надрукаванага раней — зборніку вершаў Багушэвіча п. н. «Беларуская Скрыпачка», якую мелася гэтаксама выдаць Суполка, даставаў адпisy нехапаючых вершаў. З вялікім піэтызмам перахоўваў Нагродскі пісьмы і ўсякія расказы Багушэвіча, якія, на вялікі жал, пазней счэзілі з яго кватэры — падчас пастаю чырвонаармейцаў. Усё гэта было зложана ў асобную папку, — дык, магчыма, што чырвонаармеец-беларус (?) узяў яе з мэтай адвезці ў Менск, дзе яна мо' і апынулася. У папцы быў і незвычайна рэдкі экзэмпляр зборнічка вершаў Багушэвіча п. н. «Тралялёначка».

З запісаў Антона Луцкевіча відаць, што Зыгмунт Нагродскі спрыяў беларусам і пры арганізацыі тэатра, бараніў ад шавіністаў, абуралася на Пілсудскага, быў незадаволены ягонай палітыкай, рабіў усё магчымае, каб найбольш поўна данесці да сучаснікаў воблік Францішка Багушэвіча.

Свае нататкі Антон Луцкевіч пісаў у 1937 годзе на Вяліцдзень у Вільні. На апошняй, чыстай старонцы наўскасачок зверху напісана: «Прачытана на пасяджэнні літ. маст. сэкцыі Бел[арускага] Нав. Т-ва. 4. IV 1937 г.»

Уладзімір СОДАЛЬ.

НА ЗДЫМКАХ: Зыгмунт НАГРОДСКІ з сям'ёй Францішка Багушэвіча. Кушляны (З архіва Пятра Глебкі); Вільня, Завальная, 11. Тут знаходзілася кантора З. Нагродскага; абвестка пра краму З. Нагродскага ў газеце «Наша Доля».

беларусамі, вядучы барацьбу з варажой да абодвух народаў Расеяй. Але і паміма ўплыву панавалі тады ў сфэры, да якой належаў Нагродскі, ідэалогіі памерлы дзеляч меў глыбокі сэнтэмент да беларусаў, да іх працы над нацыянальным адраджэннем.

Сын пахтара ў Зулаве — у Пілсудскіх — Зыгмунт Нагродскі ад першых дзён жыцця ўзрастаў у беларускай атмасферы, сябраўчы ня толькі з «панічамі», але і сялянскімі дзядзькамі — сваімі равеннікамі. І мова польская — мова двара, — і мова беларуская — мова вёскі былі роўна блізкія і родныя для яго. У беларускім сяляніне бачыў ён свайго брата і за лепшую долю для яго змагаўся тым шляхам, які — на яго погляд — вёў найпраццей да мэты: шляхам адбудовы колішняй польскай

ЗЫГМУНД НАГРОДСКІ

объявляе што у яго складан

у ВІЛЬНІ на ЗАВАЛЬНАЙ вуліцы № 11

прадаюцца вельмі добрае гатунку ГАСПАДАРСКІЕ МАШЫНЫ

Малацільні

фабрыкі „Бадня“ ручныя і машыныя

Сечнарні

Пятроўскіх і іншых фабрык

Манены

тое самог фабрыкі, вельмі легкіе да працы

Арфы

(вельмі рэдкай вышэйшай амерыканскай вышэйшай)

На жадаанне Зыгмунд Нагродскі высылае дармо кніжкі у каторых напісана цела жыцця

* mniejszosci — меншасці
* Артыкул друкуецца з некаторымі скарачэннямі.

ТЭАТРУ ЮНЫХ — СОРАК

Тэатральная грамадскасць Беларусі, сябры-калегі з усіх сталічных тэатраў і тэатральных калектываў абласных гарадоў рэспублікі, Міністэрства культуры і шэраг грамадскіх арганізацый Мінска на пачатку восені прыйшлі ў залу Тэатра юнага глядача, каб павіншаваць калектыв

тэатра з юбілеем. У 1956 годзе тэатр упершыню падняў заслону. За сорак гадоў тэатр стаў своеасаблівай акадэміяй выхавання духоўнасці ў лепшых традыцыях нашай культуры больш чым для 10 мільёнаў глядачоў розных пакаленняў. І, нягледзячы на ўсе жыццёвыя складанас-

ці, што выпалі на долю нашага грамадства за апошнія гады, спектаклі тэатра цікавыя юным глядачам. Іх па-ранейшаму захапляюць казачныя героі, радасць, вяселле, што пануюць на дзіцячых спектаклях на сцэне ТЮГа. Але кожная казка, кожны спектакль вучаць добраму, светламу,

вучаць мудрасці. Бо ў казках заўсёды перамагае дабро.

НА ЗДЫМКАХ: акцёры тэатра на юбілейным вечары; калектыв Тэатра юнага глядача віншуе з юбілеем старшыня Беларускага саюза тэатральных дзеячаў драматург Аляксей ДУДАРАЎ.

Фота Мікалая ПЯТРОВА.

УСЛУХОЎВАЮЧЫСЯ
Ў МАЎЧАННЕ

У канцэртнай зале "Мінск" праходзіў фестываль "Дні ведаў". На ім адбылася сустрэча глядачоў з Шры Раві Шанкарам з Індыі. Ужо болей 14 гадоў ён кіруе рухам росту асобы. Яго праграма дапамагае людзям вызваліцца ад стрэсаў, стаць жыццярэдаснымі і шчырымі, адшукаць свой шлях у жыцці.

"Дні ведаў" праводзіліся ў рамках міжнароднага гуманітарнага праекта, накіраванага на падтрыманне гуманнага духоўнага развіцця грамадства, паляпшэння ўзаемаадносін паміж людзьмі. На гэтай сустрэчы былі прадстаўнікі з такіх аддаленых краін, як ЗША, Канада, Германія, была таксама група (больш за сто чалавек) з Польшчы, прыехалі людзі з Расіі, Украіны, з многіх гарадоў Беларусі.

Пачынаючы фестываль з вядомых многім народных песень, вядучыя знялі ўсе бар'еры паміж глядачамі і сцэнай і напоўнілі залу мяккай, шчырай, прыязнай атмасферай. Прагучала беларуская "Купалінка", украінская і руская песні. Прычым спяваць разам з вядучымі пад акампанімент гітары мог кожны, каму былі вядомыя словы песень. А калі павінен быў прагучаць твор на цымбалах, то высветлілася, што інструмент яшчэ не прынеслі (як нярэдка ў нас бывае). Такія хвіліны часам прымушаюць пасмяяцца з самога сябе і кажуць, што жыццё прасцейшае, чым мы яго ўяўляем. Па ходу самой праграмы яшчэ не раз былі ўсплескі добразычлівага смеху, пасля чаго зала напаянялася ціхім, прыемным маўчаннем і людзі з цікавасцю пазіралі на тое, што адбывалася на сцэне. Варта адзначыць, што на змену знаёмым нам песням прыйшлі індыйскія, якія з-за іх нескладанасці мог праспяваць кожны, няхай і не зусім правільна. І вось пад гукі такіх загадкавых усходніх мелодый глядачы сустракалі Раві Шанкара.

Тое, што ў далейшым можна было ўбачыць, спачатку ўразіла сваёй неардынарнасцю і разам з тым прастатой саміх такіх зносін. Маўчанне, якое панавала на сцэне, у першую хвіліну выклікала здзіўленне. "А чаму ж ён маўчыць?" Але яно доўжылася яшчэ хвіліну і яшчэ. Пасля прывітання першае, што сказаў Раві Шанкар, было: "Маўчанне — гэта лепш". Усміхаючыся, спрабуючы вымаўляць рускія словы, Раві Шанкар мімаволі прымушаў людзей усміхацца. "Трэба дарослым навучыцца быць дзецьмі", — казаў індыйскі настаўнік. "Аб чым вы хочаце, каб я раскажаў?" — пытаўся ён. Прагучалі разнастайныя пытанні. Адказы Раві Шанкара былі немнагаслоўнымі і надзвычай прастымі. "Вельмі мала часу мы праводзім у становішчы спакою, радасці і прыгажосці, — казаў індыйскі госьць, — а гэтыя ж моманты і ёсць сапраўднае жыццё, усё астатняе — ежа, праца, хада, паездкі — гэта падрыхтоўка да гэтага жыцця".

У завяршэнне сустрэчы некалькі хвілін было адведзена медытацыі. А развітаючыся з настаўнікам, зала зноў заспявала індыйскую песню. За няпоўныя дзве гадзіны Раві Шанкар змог звязаць сябе нейкай нябачнай повяззю з людзьмі, якія прыйшлі на гэтую сустрэчу. "Нішто так, як прастата, не садзейнічае збліжэнню людзей", — сказаў Леў Талстой.

Наталля СУРАЕВА.

СМАЧНА ЕСЦІ

ПЯЧЭННЕ «ДЗЮЙМОВАЧКА»

Для цеста: 2 шклянкі мукі, 200 грамаў сметанковага масла ці маргарыну, 1 шклянка смятаны, 100 грамаў густога яблычнага ці слівавага джэму.

Масла размяць у місцы, дабавіць смятану, сумесь старанна перамяшаць да атрымання аднароднай масы, усыпаць муку, замясіць аднароднае пластычнае цеста, пакінуць яго на 15—20 мінут, пакрыўшы сурвэткай, каб не абветрывалася. Цеста раскатаць вельмі тонка, часта накалоць і выразаць дробнай фігурнай выемкай пячэнне ў выглядзе кветкі памерам не больш двух-трох сантыметраў. Выпякаць у духоўцы пры тэмпературы 180—200 градусаў да светла-залацістага колеру. Ахалоджанае пячэнне змазаць джэмам і злучыць папарна. Падаваць да чаю ці соку.

БАРАНКІ РАССЫПІСТЫЯ

400 грамаў мукі, 4 жаўткі (у тым ліку і для змазкі), 50 грамаў сметанковага масла, 3 сталовыя лыжкі смятаны, 3 сталовыя лыжкі цукру, 10 грамаў дражджэй.

Масла расцёрці дабала. Не перастаючы расціраць, дабаўляць па аднаму жаўтку і па сталовай лыжцы цукру, пакуль не будуць выкарыстаны ўсе жаўткі і ўвесь цукар. Затым дабавіць муку, расцёртыя дрожджы і цукар. Усё добра вымесіць, цеста павінна быць крутым. Паставіць яго ў цёплае месца для пад'ёму. Калі паднімецца,

падзяліць на маленькія баранкі, пакласці на бляху.

Пасля таго, як адстаіцца, змазаць жаўтком, пасыпаць цукрам і выпякаць пры тэмпературы 190—200 градусаў.

КАТЛЕТЫ БУЛЬБЯНЫЯ
З ГРЫБНЫМ СОУСАМ

Для катлет: бульба — 500 грамаў, жаўткі як — 3 штукі, сухары ці пшанічная мука — 50 грамаў, алеі.

Для соуса: сухія грыбы — 50 грамаў, мука — 1 сталовая лыжка, цыбуля — 1 галоўка, масла — 2 сталовыя лыжкі.

Гарачую адвараную бульбу прапусціць праз мясарубку і змяшаць з яечнымі жаўткамі. З гэтай масы зрабіць катлеты, абваляць іх у сухарах ці муцы, абсмажыць з двух бакоў на патэльні і паставіць на 5—10 мінут у духоўку.

Соус гатуецца наступным чынам: прамытыя ў цёплай вадзе сухія грыбы заліць трыма шклянкамі халоднай вады і праз 2—3 гадзіны зварыць (без солі, у гэтай жа вадзе). І сталовую лыжку мукі і столькі ж масла прасмажыць да светла-карычневага колеру і развесці дзвюма шклянкамі гарачага працэджанага грыбнога булёну. Атрыманы соус зварыць пры слабым кіпенні 15—20 мінут.

Дробна нарэзаную цыбулю падсмажыць, дабавіць нашынкаваныя грыбы і яшчэ раз усё разам прасмажыць, затым перакласці ў соус, дабавіць па смаку соль і даць крыху пакіпець.

ВЫСТАВЫ

У мастацкай галерэі "Медзя" адкрылася выстава мастацкіх твораў карэйскай народнай творчасці. Яе арганізавалі гандлёвае прадстаўніцтва Карэйскай Народнай Дэмакратычнай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь, Беларускае рэспубліканскае таварыства сяброў КНДР імя Кім Ір Сена і мастацкая галерэя "Медзя".

У разнастайных работах, што прадстаўлены ў экспазіцыі, беларускія прыхільнікі мастацтва Усходу змаглі ўбачыць маляўнічыя карціны, выкананыя незвычайнай тэхнікай, вышыўкай шоўкам, складзеныя з кавалкаў перламутру ці разной косці, каляровага пяску ці тоўчанага каменю. Усе работы знаёмяць беларускіх глядачоў з незнаёмай нам тысячагадо-

вай культурай, гісторыяй, прыродай Карэі, з дасягненнямі карэйскага народа.

НА ЗДЫМКУ: работа з выставы.

Фота Генадзья СЯМЁНАВА.

Рэдактар
Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:
Беларускае таварыства па сувязях
з суайчыннікамі за рубжом
(таварыства «Радзіма»).

НАШ АДРАС:
220005, Мінск, праспект
Ф. Скарыны, 44.

Тэлефоны: 33-01-97,
33-02-80, 33-03-15, 33-16-56,
33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў,
матэрыялы якіх друкуюцца на старонках
"Голасу Радзімы", не заўсёды супадаюць.

Газета набрана, звярстана і
аддрукавана ў друкарні
"Беларускі Дом друку"
(220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).
Тыраж 3 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 1126.
Падпісана да друку 21.10.1996 г. у 12.00.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 81.